

Innleiande klasesamtale: Fiksjon eller fakta?

Faktafyk er eit sakprosamagasin. Betyr det at alt som står der, er sant?

I lærebøker i norskfaget er det vanleg å dele litteraturen inn i to hovudkategoriar. Med skjønnlitteratur tenkjer ein då gjerne på det som er oppdikta, det som ikkje er sant, mens sakprosajangeren inneheld faktaopplysningar og sanning. Eit slikt skilje har ikkje alltid vore relevant. Avisene som kom ut i Danmark-Noreg på 1700-talet, kunne innehalde både skildringar av korleis ein på best mogleg måte kunne plante poteter, utanriksnyheiter, dikt og lange utdrag frå romanar, utan at lesarane syntest det var merkeleg.

Sjølv om vi i dag er vande til å skilje mellom sakprosa og skjønnlitteratur, mellom fiksjon og fakta, er det ikkje lett å trekkje opp snorrette skilje mellom desse to. Det finst skjønnlitterære forfattarar som skriv om verkelege liv og verkelege hendingar. Og sakprosaforfattarar nyttar ofte skjønnlitterære grep. Kan hende bruker han eller ho språklege uttrykk og bilete, dramatiserer og foreslår utsegner, tankar og hendingar der det ikkje finst sikre kjelder.

Ein sakprosaforfattar står også overfor ein del val når det gjeld kva som skal vere med i teksten, og kva som skal utelatast, og korleis teksten skal byggjast opp. Ein sakprosaforfattar nyttar med andre ord ein del av dei same verkemidla som ein skjønnlitterær forfattar. Også sakprosateksten er ein konstruksjon.

Den skjønnlitterære forfattere diktar. Men ein som skriv sakprosa, er heller ikkje alltid ein påliteleg forteljar. Ein kan for eksempel spørje seg om dagboka skildrar røyndommen, og om ein sjølvbiografisk forfattar alltid klarer å skildre hendingane objektivt, eller om ikkje både synsvinkel, minne og litterær form er med på å prege teksten.

Før lesinga:

Ha ein samtale med elevane om omgrepa skjønnlitteratur, sakprosa, fiksjon og fakta. Be elevane komme med eksempel på tekstar, filmar eller TV-program i skjeringpunktet mellom fiksjon og fakta (stikkord: dagbøker, sjølvbiografar, historiske romanar eller filmar, reality-TV).

- Kvifor er boka eller filmen både fakta og fiksjon?
- Kva i denne boka eller filmen er fakta? Kva er fiksjon?
- I kva grad meiner du at såkalla reality-TV er røyndom?
- I kva grad er det som blir vist, valt ut eller planlagt, og i kva grad er det fiksjon?

Undervegs:

Bla og les i Faktafyk.

- Finn du noko som er fiksjon?

Noter deg setningar eller avsnitt i *Faktafyk* som ikkje er sanne.

Det kan vere stader der du meiner forfattaren har vore litt for fri, har brukt skjønnlitterære verkemiddel, eller andre ting som peiker mot fiksjon.

Etter lesinga:

Klassediskusjon/samtale:

- Kva fann dykk?

La elevane presentere for sidemannen eller ei lita gruppe kva dei fann.

- Har dei funne det same? Be dei samanlikne og grunngi for kvarandre kvifor dei meiner dette er fiksjon.

- Er du og sidemannen eller gruppa einige?

Avslutt med oppsummering i full klasse.

Relevante kompetansemål Norsk, for Faktafyk 2023:

- lese skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk og i omsetjing frå samiske og andre språk, og reflektere over formål, innhald, sjangertrekk og verkemiddel i tekstane
- beskrive og reflektere over eigen bruk av lesestrategiar i lesing av skjønnlitteratur og sakprosa
- utforske og reflektere over korleis tekstar framstiller livssituasjonen til unge
- kjenne att og bruke språklege verkemiddel og retoriske appellformer
- bruke kjelder på ein kritisk måte, markere sitat og vise til kjelder på ein etterretteleg måte i egne tekstar
- bruke fagspråk og argumentere sakleg i diskusjonar, samtalar, munnlege presentasjonar og skriftlege framstillingar om norskfaglege og tverrfaglege tema
- informere, fortelje, argumentere og reflektere i ulike munnlege og skriftlege sjangrar og for ulike formål tilpassa mottakar og medium
- uttrykkje seg i ulike sjangrar og eksperimentere med sjangrar på kreative måtar

Relevante kompetansemål Samfunnsfag, for Faktafyk 2023:

- bruke samfunnsfaglege metodar og digitale ressursar i egne undersøkingar, presentere funn ved bruk av digitale verktøy og drøfte kor gyldige og relevante funna er

- vurdere på kva måtar ulike kjelder gir informasjon om eit samfunnsfagleg tema, og reflektere over korleis algoritmar, einsretta kjelder eller mangel på kjelder kan prege forståinga vår
- drøfte korleis framstillingar av fortida, hendingar og grupper har påverka og påverkar haldningane og handlingane til folk
- utforske korleis teknologi har vore og framleis er ein endringsfaktor, og drøfte innverknaden teknologien har hatt og har på enkeltmenneske, samfunn og natur
- reflektere over korleis menneske har kjempa og kjempar for endringar i samfunnet og samstundes har vore og er påverka av geografiske forhold og historisk kontekst
- samanlikne korleis politiske, geografiske og historiske forhold påverkar levekår, busetjingsmønster og demografi i forskjellige delar av verda i dag
- gjere greie for årsaker til og konsekvensar av sentrale historiske og notidige konflikter og reflektere over om endringar av nokre føresetnader kunne ha hindra konfliktane
- gjere greie for årsaker til og konsekvensar av terrorhandlingar og folkemord, som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan førebyggjast
- beskrive ulike dimensjonar ved berekraftig utvikling og korleis dei påverkar kvarandre, og presentere tiltak for meir berekraftige samfunn
- reflektere over likskapar og ulikskapar i identitetar, levestett og kulturuttrykk og drøfte moglegheiter og utfordringar ved mangfald
- reflektere over korleis identitet, sjølvbilete og eigne grenser blir utvikla og utfordra i ulike fellesskap, og presentere forslag til korleis ein kan handtere påverknad og uønskte hendingar
- utforske ulike plattformer for digital samhandling og reflektere over korleis digital deltaking og samhandling påverkar forma på og innhaldet i samfunnsdebatten